УДК 94(477.63):614.2
DOI https://doi.org/10.11603/1681-2786.2026.2.16415

В. В. ЗАЙЦЕВ, Р. О. РОДИНСЬКИЙ

МЕДИЧНІ ЗАКЛАДИ ДНІПРОПЕТРОВЩИНИ У РОКИ ДРУГОЇ СВІТОВОЇ ВІЙНИ

Дніпровський державний медичний університет, м. Дніпро, Україна

Мета: комплексно вивчити функціонування, трансформації та роль медичних закладів Дніпропетровщини в умовах Другої світової війни (1939-1945 рр.), внесок у збереження життів, а також провести аналіз впливу окупаційного режиму, евакуаційних процесів та післявоєнного відновлення на медичну інфраструктуру регіону.

Матеріали та методи. В дослідженні були використані історичні матеріали, зокрема монографії, публікації періодичних видань, офіційні постанови, закони, оцифровані архіви, довідки та державні звіти. Нами застосовані описовий, бібліосемантичний та історичний методи обробки даних.

Результати. На основі системного аналізу встановлено ряд історичних закономірностей діяльності медичних закладів Дніпропетровщини в роки Другої світової війни. Загальна медична система регіону виявилася організаційно не готовою до масштабів і швидкості німецького наступу 1941 року. Водночас місцеві заклади продемонстрували високу автономну адаптивність. Завдяки поєднанню евакуаційних заходів, партизанського спротиву та особистого героїзму лікарів і медичного персоналу вдалося забезпечити безперервне функціонування медичної служби протягом усієї війни.

Висновки. Система медичної допомоги Дніпропетровщини виявилася організаційно непідготовленою до масштабів і швидкості німецького наступу. Втім, попри відсутність централізованої готовності до воєнних дій, вона продемонструвала високу автономну адаптивність: завдяки евакуації, партизанському спротиву та особистому героїзму медиків було забезпечено безперервне функціонування медичної служби. Цей досвід яскраво продемонстрував важливість поєднання організаційної гнучкості, професійної стійкості та людської мужності в екстремальних умовах, що стало важливим внеском як у перемогу, так і в післявоєнне відновлення.

КЛЮЧОВІ СЛОВА: соціальна медицина; громадське здоров'я; управління охороною здоров'я; історія; Друга світова війна; військова медицина; Дніпропетровщина.

Друга світова війна (1939-1945 рр.), як одна з найбільш трагічних сторінок історії людства, мала значний вплив на всі сфери життєдіяльності, зокрема систему охорони здоров'я. В Україні медичні заклади зіткнулися з безпрецедентними викликами: масовими пораненнями, епідеміями, дефіцитом ресурсів та жорстокими умовами нацистської окупації. Стратегічно важлива Дніпропетровщина опинилася в епіцентрі подій, переживши швидку окупацію (1941 р.), нацистський режим (1941-1943 рр.) та інтенсивні визвольні бої (1943-1944 рр.). Вивчення функціонування медичних закладів регіону в цей період дозволяє реконструювати історичні події та перейняти досвід їхньої адаптації й опору в умовах тотальної кризи. Актуальність дослідження зумовлена необхідністю збереження пам'яті про внесок медиків і аналізом викликів воєнної медицини для формування історичних паралелей. Це сприяє формуванню національної історичної свідомості, популяризації героїзму українських лікарів та вдосконаленню підготовки медичних закладів до надзвичайних ситуацій.

Метою дослідження є комплексне вивчення, документування та аналіз роботи, трансформацій та ролі медичних закладів Дніпропетровщини в роки Другої світової війни (1939-1945 рр.), внеску у збереження життів, а також аналіз впливу окупаційного режиму, евакуаційних процесів та програм післявоєнного відновлення на медичну інфраструктуру регіону.

Хронологічні рамки дослідження: з передвоєнних років до завершення Другої світової війни.

Матеріали і методи. У роботі використано історичні матеріали, у тому числі: монографії, періодичні видання, офіційні постанови, довідки та державні звіти. При цьому застосовувалися бібліосемантичний, описовий та історичний методи обробки даних.

Результати дослідження та їх обговорення.

1. Розвиток медичної інфраструктури регіону в 1930-ті роки

У 1930-ті роки медична система Дніпропетровщини розвивалася в рамках загальносоюзної політики централізації. Як потужний промисловий центр з високою концентрацією робітників

© В. В. Зайцев, Р. О. Родинський, 2026

Стаття поширюється на умовах ліцензії відкритого доступу CC BY 4.0

металургійної та гірничодобувної галузей, регіон потребував розширення медичних послуг, особливо для профілактики професійних захворювань та епідемій [1, 2].

Так в УРСР у 1940 р. працювало 21 323 лікарі та 78 тис. осіб середнього медичного персоналу (з урахуванням західних областей, приєднаних у 1939 р.), що свідчило про значне зростання порівняно з 20-ми роками. У Дніпропетровській області цей процес був особливо інтенсивним завдяки швидкій урбанізації та зростанню попиту на медичну допомогу. Одним із провідних закладів регіону була Дніпропетровська клінічна міжрайонна лікарня (нині лікарня ім. І.І. Мечникова). Заклад активно розвивався: у 1922 р. відкрито гінекологічне відділення з профільною кафедрою (проф. Г.Ф. Цоманіан), у 1923 р. – відділення вуха, горла та носа (кафедру очолювали проф. С.М. Компанеєць, І.В. Корсаков, Л.А. Луківський) [3]. У 1932 р. на базі лікарні створено відділення санітарної авіації для обслуговування сільських районів. У 1937 р. збудовано пологовий будинок на 60 ліжок, у 1938 р. відкрито стоматологічне відділення на 25 ліжок. На 1940 р. лікарня мала 840 ліжок, 70 лікарів, понад 190 осіб середнього медичного персоналу, 315 молодшого персоналу та понад 200 господарських працівників. Протягом року проведено 24 179 рентгенологічних досліджень, понад 20 тис. лабораторних аналізів, 505 гемотрансфузій [4, 5].

Важливим закладом була також Дніпропетровська обласна дитяча лікарня ім. Алексєєнко (нині Центр матері та дитини ім. Руднєва), яка з 1920 р. слугувала клінічною базою медичного інституту. У 1933 р. вона стала консультативно-методичним центром області, запровадивши дільничний принцип обслуговування та патронаж [6, 7]. У 1934 р. відкрито перший у місті фізіотерапевтичний кабінет і рентгенологічну службу. До 1939 р. створено кафедру дитячої хірургії (проф. А.Б. Френкель). Заклад обслуговував не лише Дніпропетровщину, а й сусідні регіони. Ключовим елементом медичної інфраструктури залишався Дніпропетровський медичний інститут. У 1930-ті роки він активно розвивався, акцентуючи увагу на державному санітарному нагляді та громадському здоров'ї промислового регіону. До 1941 р. у Дніпропетровську діяло 18 НДІ і ВНЗ, у тому числі медичних, що забезпечувало регіон кваліфікованими кадрами [8]. Розвивалася й Перша міська клінічна лікарня ім. Ілліча (Червоного Хреста). У 1932 р. на базі її відділення гемотрансфузій створено філію Українського інституту невідкладної хірургії та переливання крові (науковий керівник – проф. Я.А. Гальперін). 15 лютого 1936 р. тут одними з перших в Україні було заготовлено консервовану кров [9, 10].

Загалом мережа амбулаторій і лікарень Дніпропетровщини розширювалася кількісно та якісно швидше, ніж в інших регіонах України, формувалися спеціалізовані інститути – на момент початку війни медична служба регіону перебувала у стані загального підйому.

2. Вступ у війну, евакуація шпиталів

Після початку німецького наступу центральна влада не змогла адекватно оцінити швидкість німецького просування [1]. Формування шпиталів в перші дні війни не передбачало їх подальшого переміщення та створення єдиної системи польових і евакгоспіталів [6]. Найбільш показовими є події червня-жовтня 1941 р. Уже в перші дні війни на базі Дніпропетровської міжрайонної лікарні та клінічних кафедр мединституту сформовано багатопрофільний шпиталь № 1322. Його очолив військовий лікар ІІІ рангу І.М. Кучерявий, головним хірургом було призначено доцента Д.О. Василенка [4]. Шпиталь мав спеціалізовані хірургічні відділення для лікування поранень грудної клітини, черевної порожнини, кінцівок і периферичної нервової системи, а також відділення оперативної урології, ортопедії, офтальмології, отоларингології, терапії та дерматології. Колектив шпиталю працював у складних прифронтових умовах: з 26 червня по 5 серпня 1941 р. вони прийняли ~2 тис. поранених [11].

Евакуаційні заходи координувалися Радою з евакуації при ЦК ВКП(б) і РНК СРСР та Республіканською комісією УРСР. 7 липня 1941 р. було оголошено евакуацію Дніпропетровська та запроваджено обов'язкове оформлення спецперепусток [12]. Мобілізація боєздатних чоловіків, у тому числі медиків, розпочалася з 23 червня. Інтенсивна евакуація промисловості регіону розпочалася 7-8 серпня 1941 р. З регіону вивезено обладнання металургійних заводів (ім. Петровського, Нікопольський південнотрубний) із використанням 99 тис. вагонів (800-900 на добу). Частина ресурсів була знищена (щоб не дісталася ворогу). У медичній сфері евакуйовано устаткування 16 НДІ Наркомздраву УРСР і 12 медичних ВНЗ [6]. Дніпропетровський мединститут переміщено до Ставрополя, а згодом – до Махачкали, де проведено достроковий випуск лікарів. Вивезено рентген-апарати, хірургічне обладнання та частину персоналу. Багато закладів залишалися відкритими для прийому некомбатантів і одночасно функціонували як евакшпиталі. Евакуацію ускладнювали бомбардування міста (перше – 9 липня 1941 р.), гострий дефіцит транспорту, пріоритетність військових і промислових перевезень, недооцінка загрози та випадки мародерства. У результаті було евакуйовано близько половини населення регіону, проте значна частина медичних ресурсів залишилася під окупацією і була втрачена [1].

На окупованій території залишилися 15 медзакладів, де залишився 241 лікар. Загалом евакуйовано 60-70 % немобілізованих лікарів (близько

10 тис. з УРСР, у тому числі з Дніпропетровщини). Лікарі з регіону перерозподілялися переважно в східні райони СРСР: 220 – до Казахстану та 750 – до Узбекистану.

3. Окупаційний режим і реорганізація медичної системи

Період нацистської окупації Дніпропетровщини (серпень 1941 – жовтень 1943 рр.) став часом глибокої кризи для регіональної медичної системи. Після захоплення Дніпропетровська 25 серпня 1941 р. 13-тою танковою дивізією вермахту та окупації всієї області у жовтні мед. заклади були реорганізовані під контролем Райхскомісаріату «Україна». Ця адміністрація, керуючись принципами расової ієрархії, обмежила доступ до медичної допомоги для слов'ян, євреїв і ромів, спрямовуючи ресурси, на німецьких військових і колабораціоністів [13]. Місцевих лікарів зобов'язали реєструватися в окупаційних органах, проводилося скорочення штату та репресії «неблагонадійного» персоналу. У Ігренській психлікарні нацисти реалізували програму «Т4»: масове знищення психічно хворих шляхом введення фенолу/морфію [1]. Німецька влада конфіскувала значну частину медикаментів і обладнання, що призвело до колапсу цивільної медицини. Лікування українців у 1942-1943 рр. було платним і суттєво обмеженим [8]. Багато ключових лікарень перетворено на шпиталі для вермахту, де місцеві медики під наглядом німецьких лікарів змушені були лікувати окупантів.

Яскравим прикладом підпільної діяльності стала Дніпропетровська клінічна міжрайонна лікарня: з лікарів утворилася підпільна група під керівництвом М.О. Бережного. Лікарня обслуговувала табір військовополонених: лікарі складаючи фіктивні діагнози інвалідності, домоглися звільнення понад 70 солдат [12]. Згодом члени групи (І.П. Ястребов, С.О. Лягунов, К.К. Сядрева та ін.) організовували втечі одужуючих, забезпечуючи їх одягом і документами та переправляючи до партизанів або на цивільну роботу (вдалося врятувати 66 осіб) [4]. Під час епідемії висипного тифу 1942 р. лікарі розмістили хворих полонених у лікарні під фіктивними діагнозами і вилікували їх, врятувавши близько 140 військовополонених [11, 14]. Значну роботу проведено з порятунку єврейського населення: лікарі О.Л. Димов і К.В. Чандлі-Чайкін (останній був за це убитий у 1941 р.) видавали фіктивні медичні довідки та переховували євреїв у тифозних бараках [15].

У 1-й міській клінічній лікарні розмістили шпиталь для італійських поранених. Незважаючи на це, медики самоорганізувалися в підпільні групи. Медсестра М.А. Агапкіна рятувала радянських військових, за що була видана зрадником і розстріляна [16]. Підпільну діяльність вели також головний лікар І.О. Перебаскін, лікарі Г.О. Мезенцев та А.Г. Романович. У будівлі колишньої церкви, що входила до лікарняного комплексу, розмістилася СД (Служба безпеки СС), де проводилися жорстокі експерименти. Під час відступу окупанти замуровували поранених у підвалах, де ті гинули від голоду та наслідків катувань [10].

Рис. 1. Основна палата лікарні повністю заповнена пораненими окупантами. 1942 р.

Неповністю евакуйована дитяча лікарня ім. Руднєва, сильно пошкоджена в боях 1941 р., продовжувала роботу. Понад 40 днів лікарі лікували дітей у бомбосховищі, поки приміщення частково не зайняв німецький військовий шпиталь, залишивши дитячому відділенню лише 50 ліжок [6]. 10-у міську лікарню переобладнали під німецький шпиталь мобільної санавіації (нині територія Свято-Успенського кафедрального собору). На території 9-ї лікарні облаштували великий німецький військовий цвинтар.

Рис. 2. Залишки після ексгумації німецького військового цвинтаря на території 9-ої міської лікарні. Аерознімок 30 Травня 1944 р.

4. Визволення Дніпропетровська, повернення медичних закладів та їх відновлення

Період визвольних боїв на Дніпропетровщині (осінь 1943 – початок 1944 рр.) став кульмінацією боротьби проти нацистської окупації, а відновлення медичної системи тривало до кінця 1945 р. Під час Битви за Дніпро (серпень – грудень 1943 р.) медичні заклади регіону відігравали ключову роль у порятунку поранених, евакуації та ліквідації наслідків окупації [1].

Наступ Червоної армії на область розпочався 8 вересня 1943 р., інтенсивні бої тривали до жовтня. Медична підтримка здійснювалася через мережу польових госпіталів, евакуаційних пунктів і санітарних частин. Під час форсування Дніпра поранених евакуювали на лівий берег, де діяли мобільні госпіталі для проведення первинної хірургії та стабілізації стану. У битві брало участь близько 4 млн військовослужбовців, радянські втрати сягали 400 тис. загиблими та пораненими, що потребувало масової медичної допомоги [17].

Після звільнення Дніпропетровська 25 жовтня 1943 р. силами 3-го Українського фронту евакогоспіталь № 3582 вже за 10 днів відновив роботу на 1200 ліжок для поранених бійців, які надходили до обласного центру. Це фактично започаткувало відновлення служби громадського здоров'я в регіоні [14]. Наприкінці жовтня 1943 р. шпиталь отримав наказ передислокуватися до діючої армії в розпорядження 1-го Українського фронту і незабаром розпочав роботу в Ніжині. У лютому 1943 р. шпиталь нагороджено Червоним прапором. На той час основну увагу приділяли лікуванню поранених у голову [4].

Після звільнення Києва шпиталь передислокували до столиці, а згодом планували перевести до Львова. Однак ДКО СРСР на клопотання МОЗ УРСР у червні 1944 р. направив евакогоспіталь № 3582 назад до Дніпропетровська для виконання завдань: лікарсько-евакуаційного забезпечення поранених 3-го Українського фронту, надання спеціалізованої допомоги населенню звільненої області та підтримки навчальної й наукової роботи медичного інституту. 15 липня 1944 р. шпиталь прибув до міста і розмістився в приміщенні міжрайонної лікарні, де функціонував до березня 1946 р., після чого був розформований. У 1945 р., до 100-річчя І.І. Мечникова, лікарню було названо його ім'ям [4, 14].

Після звільнення медичні заклади перебували в катастрофічному стані. Окупація призвела до руйнування близько 70 % інфраструктури, конфіскації обладнання та значних кадрових втрат (близько 50 % лікарів було мобілізовано або загинуло) [15]. Важливою ланкою відновлення стала реевакуація Дніпропетровського медичного інституту: повернувся до міста у квітні 1944 р. і вже до кінця 1944 р. підготував понад 1 тис. лікарів. Обласна дитяча лікарня ім. Алексєєнко, попри серйозні руйнування, відновила роботу в 1944 р. [8]. Державні заходи включали створення спецустанов, зокрема ДУ «НДІ медико-соціальних проблем інвалідів» у 1945 р. [2]. До кінця 1945 р. було відновлено більшість закладів, хоча проблеми з водопостачанням (збереглися лише 7 % відповідних систем) найбільше перешкоджали цьому [16, 18].

Після визволення регіону спалахнули епідемії тифу, дизентерії, дистрофії та туберкульозу, спричинені голодом, антисанітарією та масовими переміщеннями. У 1943-1944 рр. було проведено масову вакцинацію, санітарні заходи та дезінфекцію: тисячі випадків тифу вимагали створення імпровізованих ізоляторів і карантинів. Особливу увагу приділяли відновленню каналізації та боротьбі з дистрофією серед дітей (до 1944 р. в Україні було зареєстровано 125 тис. дітей, які залишилися без догляду) [2].

Висновки. Система медичної допомоги Дніпропетровщини, яка в 1930-ті роки перебувала на етапі активного розвитку, виявилася організаційно непідготовленою до німецького наступу 1941 року. Попри відсутність централізованої підготовленості до воєнних дій, медичні заклади продемонстрували високу автономну адаптивність. Відповідний досвід в роки війни яскраво продемонстрував важливість поєднання організаційної гнучкості та професійної стійкості в екстремальних умовах, що стало вирішальним внеском як у перемогу, так і в післявоєнне відновлення.

Перспективи подальших досліджень. У подальшому планується продовжити та розширити роботи з дослідження історії відповідної служби, залучивши інформацію з паперових архівів та газетних фондів.

Інформація про фінансування. Дослідження не отримувало зовнішнього фінансування.

Інформація щодо наявності/відсутності конфлікту інтересів. Відсутній.

Внесок кожного з авторів. Зайцев В. В. – концептуалізація; наукове керівництво; супервізія; написання – рецензування та редагування. Родинський Р. О. – методологія; дослідження; кураторство даних; формальний аналіз; написання – оригінальний варіант рукопису; візуалізація; ресурси.

Інформація про доступність первинних даних. Використані в цьому дослідженні, в основному повністю відкриті, втім частина з них – отримані з фондів Історико-краєзнавчого відділу Дніпропетровської обласної універсальної наукової бібліотеки та Наукової бібліотеки Дніпровського національного університету ім. Олеся Гончара і доступні для науковців за умови звернення безпосередньо до бібліотеки.

Дотримання етичних норм. Проведене в рамках роботи дослідження мало історичний характер і не передбачало експериментів за участю людей чи тварин, клінічних втручань або збору персональних даних. У зв'язку з цим дослідження не вимагало схвалення комісії з біоетики.

Список літератури

1. Бажан О. Битва за Дніпро: невідома війна. Київ : Український інститут національної пам'яті, 2016. 64 с. URL: https://ww2.uinp.gov.ua/wp-content/uploads/2016/02/BYTVA-ZA-DNIPRO.pdf (дата звернення: 15.11.2025).
2. Поле битви – Україна. Як Друга світова змінила нашу країну. Тексти.org.ua. URL: https://texty.org.ua/projects/103853/pole-bytvy-ukrayina-druga-svitova-vijna/ (дата звернення: 16.09.2025).
3. Шруб К. Тайни Дніпра: Лікарні Мечникова 220 років. Gorod.dp.ua. 2018. URL: https://www.gorod.dp.ua/news/145918 (дата звернення: 12.09.2025).
4. Косько Н. Міжрайонній лікарні – 100 років. Зоря. 1946. 4 січ. (1). С. 3–4.
5. Мережа медичних закладів Катеринослава на початку XX ст. Музей історії Дніпра. URL: https://midnipro.museum/stanovlennia-merezhi-vijskovykh-shpytaliv-v-katerynoslavi-na-pochatku-pershoi-svitovoi-vijny-serpen-1914-sichen-1915-rr/ (дата звернення: 18.09.2025).
6. Радянський період (1921–1991). ДЦМБ. URL: https://www.dnipro.libr.dp.ua/kraeznavstvo_istoriya_radyanskiy_period (дата звернення: 16.09.2025).
7. Руднєва І. В. Історія Дніпра: від заснування до сьогодення. URL: https://rudneva.dp.ua/history/ (дата звернення: 16.09.2025).
8. Історія Дніпропетровського медичного інституту в роки Великої Вітчизняної війни (1941–1945 рр.). Історія медицини. 2021. С. 93–99. URL: https://nurse.dniprophc.com.ua/wp-content/uploads/2021/04/Istoriya.pdf (дата звернення: 15.11.2025).
9. Сторінки історії. Лікарня Червоного хреста – місто милосердя. Газета «Лікарня Червоного хреста – місто милосердя». 2013. Лип.
10. Міська лікарня №1 (колишня Губернська земська лікарня). Gorod.dp.ua. URL: https://gorod.dp.ua/history/article_ru.php?article=1387 (дата звернення: 02.12.2025).
11. Бондар В. О. Лікарня ім. І. І. Мечникова. Дніпро вечірній. 1972. 2 лют. (2). С. 1.
12. Філіпов А. О. Дніпропетровськ: минуле і сучасне. Дніпропетровськ : Слово, 1978. С. 25–37.
13. Козачук О. О., Сахно О. В. Архівно-слідчі справи як джерело вивчення політ. репресій на Дніпропетровщині у 1937–1940 рр. URL: http://lib.dnu.dp.ua/rep/ist/knygy/avtor/Arhivno_slidchi_spravy.pdf (дата звернення: 03.11.2025).
14. Криновська Н. Лікарня-ветеран. Дніпро вечірній. 1986. 21 січ. (3). С. 32–35.
15. Гусарова Т. Він загинув на посту. Дніпро вечірній. 1972. 5 вер. (16). С. 3.
16. Відбудувати не можна відновити: Українські міста, зруйновані під час Другої світової війни. Тексти. URL: https://localhistory.org.ua/texts/statti/vidbuduvati-ne-mozhna-vidnoviti-ukrayinski-mista-zruinovani-pid-chas-drugoyi-svitovoyi-viini/ (дата звернення: 17.11.2025).
17. Гаєвський Г. М., Грищенко О. В., Грищенко О. Є. Організація надання екстреної медичної допомоги в Україні в період Німецько-радянської війни (1941–1945 рр.). Медицина невідкладних станів. 2023. Вип. 19. № 1. С. 34–39. URL: https://emergency.zaslavsky.com.ua/index.php/journal/article/download/1535/1620/1005 (дата звернення: 08.09.2025).
18. Дніпропетровськ після війни: як відбудовували місто. Радіо Свобода. URL: https://www.radiosvoboda.org/a/29268506.html (дата звернення: 22.09.2025).

References

1. Bazhan, O. (2016). Battle for the Dnipro: The unknown war. Kyiv: Ukrainian Institute of National Memory. Retrieved from: https://ww2.uinp.gov.ua/wp-content/uploads/2016/02/BYTVA-ZA-DNIPRO.pdf
2. Field of battle – Ukraine. How the Second World War changed our country. (2021, Jun 20). Texty.org.ua. https://texty.org.ua/projects/103853/pole-bytvy-ukrayina-druga-svitova-vijna/
3. Shrub, K. (2018, May 22). Secrets of the Dnipro: Mechnikov hospitals 220 years. Gorod.dp.ua. Retrieved from: https://www.gorod.dp.ua/news/145918
4. Kosko, N. (1946, Jan 4). Inter-district hospital – 100 years. Zorya, (1), 3-4.
5. Network of medical institutions of Katerynoslav at the beginning of the 20th century. (2022, Mar 14). Museum of the History of Dnipro. Retrieved from: https://midnipro.museum/stanovlennia-merezhi-vijskovykh-shpytaliv-v-katerynoslavi-na-pochatku-pershoi-svitovoi-vijny-serpen-1914-sichen-1915-rr/
6. Soviet period (1921–1991). (2017, Jul 21). Dnipro Central Municipal Library. Retrieved from: https://www.dnipro.libr.dp.ua/kraeznavstvo_istoriya_radyanskiy_period
7. Rudnieva, I. V. (2019). History of Dnipro: From foundation to the present. Retrieved from: https://rudneva.dp.ua/history/
8. History of the Dnipropetrovsk Medical Institute during the Great Patriotic War (1941–1945). (2021, Apr). History of Medicine, 93-99. Retrieved from: https://nurse.dniprophc.com.ua/wp-content/uploads/2021/04/Istoriya.pdf
9. Pages of history. Red Cross Hospital – city of mercy. (2013, Jul). Newspaper "Red Cross Hospital – City of Mercy".
10. City Hospital No. 1 (former Provincial Zemstvo Hospital). (n.d.). Gorod.dp.ua. Retrieved from: https://gorod.dp.ua/history/article_ru.php?article=1387
11. Bondar, V. O. (1972, Feb 2). Mechnikov Hospital. Dnipro Vechirniy, (2), 1.
12. Filippov, A. O. (1978). Dnipropetrovsk: Past and present. Dnipropetrovsk: Slovo.
13. Kozachuk, O. O., & Sakhno, O. V. (2024). Archival-investigative cases as a source for studying political repressions in the Dnipropetrovsk region in 1937–1940. Retrieved from: http://lib.dnu.dp.ua/rep/ist/knygy/avtor/Arhivno_slidchi_spravy.pdf
14. Krynovska, N. (1986, Jan 21). Veteran hospital. Dnipro Vechirniy, (3), 32-35.
15. Gusarova, T. (1972, Sep 5). He died on duty. Dnipro Vechirniy, (16), 3.

16. Rebuild cannot be restored: Ukrainian cities destroyed during the Second World War. (2023, May 9). Texty. Retrieved from: https://localhistory.org.ua/texts/statti/vidbuduvati-ne-mozhna-vidnoviti-ukrayinski-mista-zruinovani-pid-chas-drugoyi-svitovoyi-viini/
17. Hayevskyi, H. M., Hryshchenko, O. V., & Hryshchenko, O. Ye. (2023). Organization of emergency medical care in Ukraine during the German-Soviet War (1941–1945). Medicine of Emergency Conditions, 19(1), 34-39. Retrieved from: https://emergency.zaslavsky.com.ua/index.php/journal/article/download/1535/1620/1005
18. Dnipropetrovsk after the war: How the city was rebuilt. (2018, Jul 3). Radio Svoboda. Retrieved from: https://www.radiosvoboda.org/a/29268506.html

MEDICAL FACILITIES IN THE DNIPRO REGION DURING WORLD WAR II

V. V. Zaitsev, R. O. Rodynskyi
Dnipro State Medical University, Dnipro, Ukraine

Purpose: to conduct a comprehensive study of the functioning, transformations, and role of medical institutions in the Dnipro region during World War II (1939-1945), their contribution to saving human lives, and to analyze the impact of the occupation regime, evacuation processes, and postwar reconstruction on the region's medical infrastructure.

Materials and Methods. Historical materials, including monographs, journal articles, official decrees, laws, digitized archives, reference materials, and government reports were used in the study. We employed descriptive, bibliosemantic, and historical methods of data analysis.

Results. A systematic analysis has revealed a number of historical patterns in the operations of medical institutions in the Dnipropetrovsk region during World War II. The region's overall healthcare system was organizationally unprepared for the scale and speed of the German offensive in 1941. At the same time, local institutions demonstrated a high degree of autonomous adaptability. Thanks to a combination of evacuation measures, partisan resistance, and the personal heroism of doctors and medical staff, it was possible to ensure the continuous operation of medical services throughout the war.

Conclusions. The healthcare system in the Dnipro region proved to be organizationally unprepared for the scale and speed of the German offensive. However, despite the lack of centralized preparedness for military action, it demonstrated a high degree of autonomous adaptability: thanks to evacuations, partisan resistance, and the personal heroism of medical personnel, the uninterrupted functioning of medical services was ensured. This experience vividly demonstrated the importance of combining organizational flexibility, professional resilience, and human courage under extreme conditions, which became a significant contribution to both the victory and postwar reconstruction.

KEY WORDS: social medicine; public health; health care administration; history; World War II; military medicine; Dnipro region.

Дата першого надходження статті до видання: 23.03.2026
Дата прийняття статті до друку після рецензування: 26.04.2026
Дата публікації (оприлюднення) статті: 31.05.2026

Відомості про авторів:
Зайцев Вячеслав Володимирович – кандидат медичних наук, викладач кафедри соціальної медицини, громадського здоров'я та управління охороною здоров'я Дніпровського державного медичного університету; ORCID https://orcid.org/0000-0003-0955-2699
Родинський Роман Олександрович – здобувач вищої освіти 2 року навчання медичного факультету Дніпровського державного медичного університету; ORCID https://orcid.org/0000-0002-2292-6977

Електронна адреса для листування: r.rodinskiy@gmail.com